

ما از عدالت سهمی داریم
سازمان حقوق بشر ایران

سال دوم شماره ۵۲

۱۱ فروردین ۱۳۹۶ / ۳۱ مارس ۲۰۱۷

حقوق ما

حق رهایی از بردگی

ما از عدالت سهمی داریم

دو هفته نامه الکترونیکی تخصصی حقوق بشر

صاحب امتیاز و مدیر مسئول: سازمان حقوق بشر ایران / محمود امیری مقدم

سر دبیر این شماره: کامبیز غفوری

تحریریه: نعیمه دوستدار، علی مهتدی، مژگان غفاری شیروان، آناهیتا بختیار

نقاشی روی جلد: ایستمن جانسون (۱۸۲۴ - ۱۹۰۶)، بردگان فراری، موزه بروکلین

صفحه بندی: ماهور خوش قدم

مشاور حقوقی: محمد اولیایی فرد

تماس با مجله: mail@iranhr.net

حقوق ما در ویرایش مطالب آزاد است

یادداشت هایی که از روزنامه نگاران و اشخاص دریافت می شود نظر شخصی آنان است و دیدگاه مجله حقوق ما نیست

حق رهایی از بردگی

منع بردگی و برده داری در اسناد بین المللی و قوانین ایران

کابوس زندگی تحت سیستم های امتیازدهی امروزی و

«بردگی پست مدرن»

تمکین؛ برده داری کلاسیک زنان

بردگی کودکان در ایران: از کار اجباری تا پورنوگرافی

برده داری: تجارتی پر رونق در کشورهای منطقه

«بر گورهای بی شمارهی انسان های بی شمار»

حق رهایی از بردگی

کامبیز غفوری

از برده‌داری را به نمایش می‌گذارند، با بردگانی اغلب سیاه‌پوست که تحت مالکیت کامل اربابان خود هستند و برای رهایی از بردگی و کسب آزادی‌های اساسی تلاش می‌کنند. اما برده‌داری نه مرز نژادی یا جغرافیایی می‌شناسد و نه امری تاریخی است که تنها به گذشته تعلق داشته باشد.

براساس آمار تکان‌دهنده‌ای که از سوی یک سازمان غیر انتفاعی ضدبرده‌داری به نام بنیاد Walk Free در سال ۲۰۱۶ در سایت «شاخص جهانی برده‌داری» منتشرشده

است، تخمین زده می‌شود که در حال حاضر، چیزی حدود ۴۶ میلیون از جمعیت دنیا در وضعیت بردگی به‌سر می‌برند.

امروزه پس از سال‌ها مبارزه با برده‌داری در سراسر جهان و تصویب قوانین بین‌المللی متعدد بر ضد بردگی، ممکن است دیگر از برده‌داری سنتی که در آن بردگان به‌عنوان دارایی ارباب خرید و فروش می‌شوند، نشان‌چندانی در جهان باقی نمانده باشد؛ اما همچنان نقض آزادی‌های اساسی بشری در سراسر جهان ادامه دارد و منجر به گونه‌هایی دیگر از بردگی شده است. در تعریف مدرن، بردگی به وضعیتی گفته می‌شود که فرد در آن بدون میل و خواست خود، عملاً مجبور به انجام کاری شده باشد. بردگی مدرن را می‌توان وضعیتی دانست که یک فرد، آزادی شخصی دیگر (ازجمله آزادی برای در اختیار داشتن بدن خود یا آزادی برای تصمیم به سرباز زدن از انجام یک کار و یا پایان دادن به یک کار) را از او سلب می‌کند و به این ترتیب، او را مورد بهره‌کشی و استثمار قرار می‌دهد. در این موارد، سلب آزادی از طریق تهدید، خشونت، اجبار، سوء استفاده از قدرت و یا اغفال و فریب انجام می‌شود و نتیجه‌ی اصلی آن این است که فرد توانایی سرباز زدن یا خروج از وضعیت مذکور را از دست می‌دهد.

خرید و فروش و قاچاق انسان، بیگاری و کار اجباری، ازدواج اجباری، بهره‌کشی جنسی، کار اجباری به‌عنوان خدمتکار یا کارگر خانگی، کار اجباری کودکان، سربازگیری از میان کودکان، استثمار افراد در تجارت مواد مخدر و ... همگی از انواع برده‌داری مدرن به شمار می‌آیند.

گونه‌هایی از برده‌داری که با وجود ممنوعیت هرگونه بردگی و برده‌داری در حقوق بین‌الملل، همچنان در سراسر جهان به وفور به چشم می‌خورد.

محمد اولیایی‌فرد در مقاله‌ای حقوقی، به‌طور مفصل به قوانین مربوط به منع بردگی و برده‌داری در اسناد بین‌المللی و همچنین در قوانین ایران پرداخته است.

علی مهتدی در مقاله‌ای با عنوان «برده‌داری: تجارتی پر رونق در کشورهای منطقه»، ضمن ارائه‌ی آماری از تعداد بردگان در کشورهای مختلف منطقه، عوامل مؤثر در افزایش آمار برده‌داری و ابعاد مختلف این مسأله را در کشورهای خاورمیانه مورد بررسی قرار داده است.

بر اساس این مقاله، در بین ۲۳ کشوری که شاهد بیشترین برده‌داری هستند، نام شش کشور اسلامی نیز به چشم می‌خورد: قطر، سودان، عراق، یمن، سوریه و لیبی، که در آن‌ها برده‌داری به روش‌های مختلف وجود دارد و دولت‌ها واکنش مناسبی در برابر گسترش این پدیده از خود نشان نمی‌دهند.

در این شماره، همچنین به واژه‌ی فقهی تمکین پرداخته‌ایم که براساس تعاریف موجود، می‌تواند نوعی بردگی مدرن و مذهبی محسوب شود. آناهیتا بختیار، در مقاله‌ای با بررسی این مفهوم در قانون مدنی جمهوری اسلامی، قانونی بودن آن را پایه‌ای بر تبعیض‌های جنسیتی و بردگی جنسی و جنسیتی زنان دانسته است.

نعیمه دوستدار نیز در گزارشی تحلیلی به موضوع بردگی کودکان در ایران در طول تاریخ و در حال حاضر پرداخته و از کار اجباری، تا بردگی جنسی کودکان و سوء استفاده از آنان در پورنوگرافی را مورد بررسی قرار داده است.

در آخرین مقاله‌ی این شماره با عنوان «کابوس زندگی تحت سیستم‌های امتیازدهی امروزی و بردگی پست‌مدرن»، مژگان غفاری شیروان، به انواعی جدیدتر از بردگی پرداخته که امروزه در حال گسترش روزافزون در سراسر جهان است. در این مقاله، شرایط کاری رانندگان اوبر (یک سیستم تاکسی‌یاب اینترنتی) به‌عنوان نمونه‌ای از آنچه که بردگی پست مدرن شناخته شده، مورد بررسی قرار گرفته است.

مطلب ادبی این شماره، ترجمه‌ی شعری است از آنتونیو خسینتو، شاعر و سیاستمدار آنگولایی که محسن عمادی آن‌را به فارسی برگردانده است.

وقتی سخن از بردگی و برده‌داری به میان می‌آید، بسیاری از ما فوراً به یاد فیلم‌های تاریخی می‌افتیم که روایت‌هایی

منع بردگی و برده‌داری در اسناد بین‌المللی و قوانین ایران

محمد اولیایی‌فرد

حق آزادی و ممنوعیت بردگی جزو حقوق بنیادین انسان‌ها است. تمامی انسان‌ها آزاد آفریده شده‌اند و آزادی، حقی است که هر فرد از لحظه‌ی تولد خود دارا می‌شود. در صدر ماده اول اعلامیه‌ی جهانی حقوق بشر نیز اعلام شده است که «تمام افراد بشر آزاد به دنیا می‌آیند». ملازمه‌ی آزادی انسان با تولد او، تأکیدی است بر «ذاتی بودن» یا «طبیعی بودن» آزادی برای انسان. به همین دلیل به بردگی کشاندن انسان خطای آشکاری است بر ضد نظم طبیعی. زیرا آزادی انسان را سلب می‌کند که ذات وجود شخصیت انسان را تشکیل می‌دهد. در واقع، همین مفهوم طبیعی یا ذاتی بودن آزادی انسان است که از آن به عنوان حقوق اخلاقی انسان یا اولویت اخلاقی حقوق او یاد می‌شود و برده‌داری از این حیث، نقض یک حق اساسی طبیعی یا اخلاقی محسوب می‌شود.

اول : منع بردگی و برده‌داری در اسناد بین‌المللی

برخلاف سایر مصادیق تعهدات دولت‌ها ناشی از اصول مربوط به حقوق بنیادین شخص انسان در برابر جامعه‌ی بین‌الملل (erga omnes) زمانی بردگی و داد و ستد برده، اعمالی قانونی در جامعه‌ی بین‌المللی و جزو مسائل مربوط به صلاحیت داخلی دولت‌ها بوده و به قدری معمول و قانونی تلقی می‌شده که قانونی بودن توقیف کشتی حامل برده، به قانون کشور صاحب کشتی بستگی داشته است. اما این موضوع به تدریج در جامعه‌ی بین‌المللی غیرقانونی شناخته شد. ریشه‌های قدمت ممنوعیت بین‌المللی بردگی و برده‌داری در مقایسه با سایر تعهدات بین‌المللی دولت‌ها، در رعایت حقوق بنیادین انسان را باید در مراتب شدت جنبه‌ی ضدانسانی بردگی و داد و ستد برده جست. اولین و مهم‌ترین سند بین‌المللی در این زمینه، کنوانسیون بین‌المللی منع تجارت برده و بردگی است که در ۲۵ سپتامبر ۱۹۲۶ و تحت حمایت جامعه‌ی ملل به تصویب رسیده است.

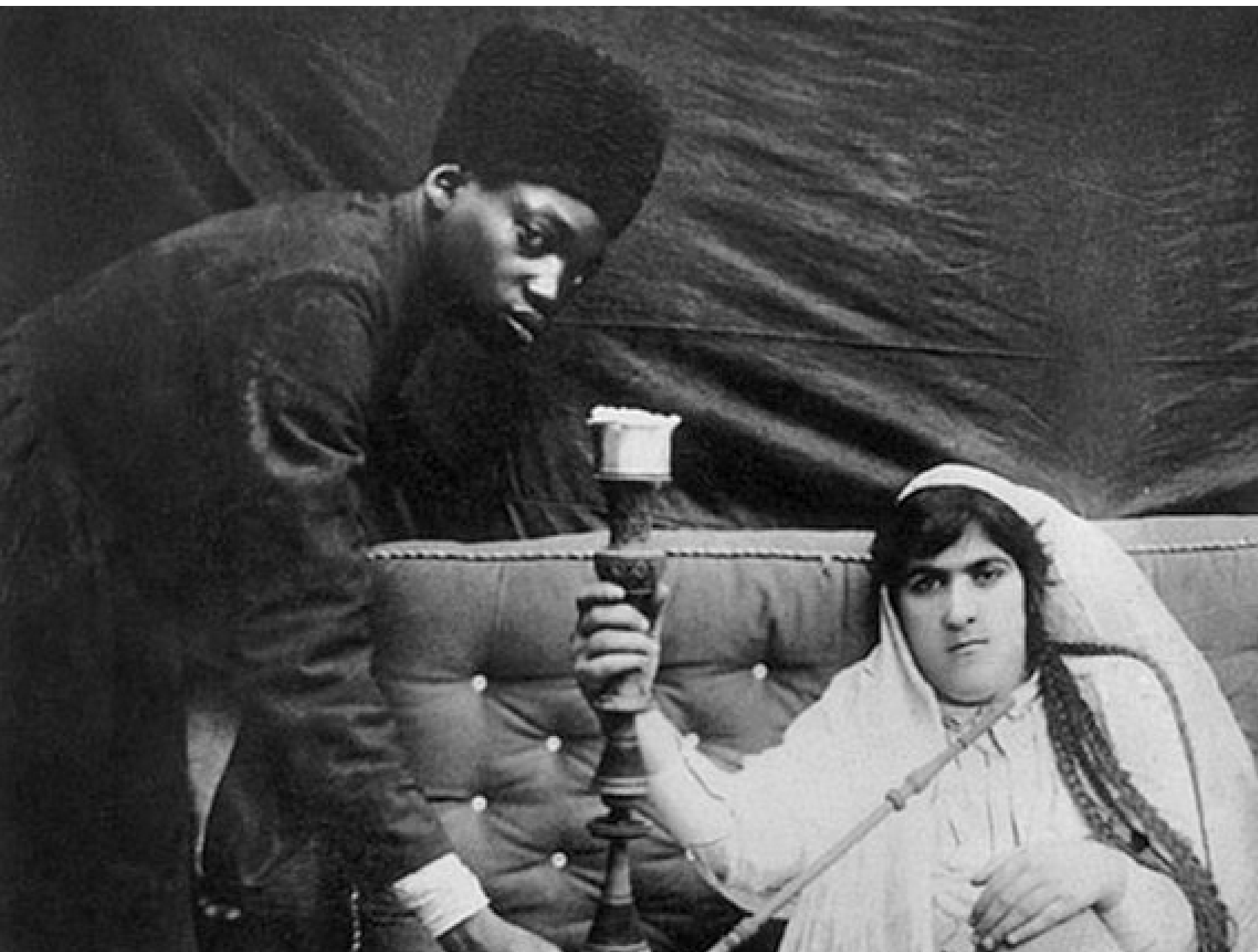
ماده ۱ کنوانسیون مزبور، بردگی و تجارت برده را به این شرح تعریف می‌کند: «بردگی عبارت است از وضعیت یا شرایط انسانی که هر یک از اختیارات مربوط به حق مالکیت یا تمام

آن‌ها نسبت به او اعمال می‌شود». طبق این ماده تجارت برده، شامل تمام اقدامات مربوط به اسیر کردن انسان، تملک یا فروش او با قصد کشاندنش به بردگی است؛ و شامل تمام اقدامات مربوط به تملک یک برده با هدف فروش یا مبادله‌ی اوست. همچنین شامل تمامی اقدامات، اعمال، اختیارات مالکانه‌ی فروش یا مبادله بر برده‌داری است که با هدف فروش یا مبادله به دست آمده و به طور کلی شامل هرگونه اقدام به تجارت یا انتقال بردگان است.

کنوانسیون تکمیلی لغو بردگی، تجارت برده و نهادهای عملکردهای مشابه بردگی، مصوب ۷ سپتامبر ۱۹۵۶ سازمان ملل متحد نیز مکمل کنوانسیون بین‌المللی منع برده‌داری و بردگی ۱۹۲۶ جامعه ملل است. مقدمه‌ی کنوانسیون، همچون معیار مشترک پیشرفت برای کلیه‌ی ملت‌ها و مردمان، اعلام می‌دارد که «هیچ کس نباید در بردگی یا بندگی نگه داشته شود و بردگی و برده‌داری در کلیه‌ی اشکال خود ممنوع هستند». کنوانسیون تکمیلی، تعریف موجود در ماده‌ی یک کنوانسیون بین‌المللی منع برده‌داری و بردگی (۱۹۲۶) را با تغییرات جزئی در ماده‌ی ۷ خود تکرار کرده است که ضمن محکوم کردن بردگی و برده‌داری، از کشورهای عضو می‌خواهد تا به رفتارهای مشابه بردگی نظیر دین‌بردگی، غلامی یا رعیتی و فروش زنان برای ازدواج و معامله یا قاچاق کودکان به طور کامل پایان دهند.

پس از جنگ جهانی دوم، اسناد بین‌المللی مهم دیگری با جنبه‌های حقوق بشری و در حمایت از حقوق بشر، ممنوعیت بردگی و برده‌داری را به عنوان تعهدی برای دولت‌ها مشخص کردند؛ از جمله این اسناد می‌توان به اعلامیه‌ی جهانی حقوق بشر (ماده ۴: هیچ کس را نمیتوان در بردگی نگاه داشت و داد و ستد بردگان به هر شکلی که باشد ممنوع است)؛ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی (ماده ۸: هیچ کس نباید در بردگی نگاه داشته شود. بردگی و تجارت برده با تمام اشکال آن ممنوع است)؛ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر (ماده ۴)؛ کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر (ماده ۶)؛ منشور آفریقایی حقوق بشر و ملت‌ها (ماده ۵) و اخیراً اساس‌نامه‌ی دیوان کیفری بین‌الملل (ماده ۷ بند C) اشاره کرد. کنوانسیون کار اجباری سازمان جهانی کار، کنوانسیون حقوق کودک و پروتکل الحاقی آن نیز از دیگر اسناد بین‌المللی در زمینه‌ی ممنوعیت بردگی و برده‌داری هستند.

این اسناد به‌علاوه‌ی اعلامیه‌های دولت‌ها و پیشرفت‌های مشابه به موجب حقوق داخلی، این نتیجه‌گیری را تأیید می‌کنند که

ترتیب، ممنوعیت بردگی و برده‌داری به صورت یک قاعده‌ی آمره در حقوق بین‌الملل عام درآمده که به عنوان بخشی از نظم عمومی اساسی جامعه‌ی بین‌المللی، هر گونه توافق یا معاهده‌ی معارض با آن، باطل و از درجه‌ی اعتبار ساقط است (ماده‌ی ۵۳ کنوانسیون ۱۹۶۹ وین؛ راجع به حقوق معاهدات). بردگی و برده‌داری، اعمال حقوق مالکانه و اختیارات مربوط به اموال بر انسان است و انسان را تحت مالکیت درمی‌آورد. این اختیارات از جمله شامل خرید، فروش و مبادله‌ی انسان است. مطلقاً خرید و فروش انسان جنایت بر ضد بشریت است.

اکنون یک قاعده‌ی عرفی وجود دارد که بردگی و برده‌داری را غیرقانونی اعلام می‌کند و این‌که چنین قاعده‌ای در سطح جهانی به عنوان یک قاعده‌ی آمره تلقی می‌شود.

یکی از آثار امری بودن قاعده‌ی بردگی، ممنوعیت بردگی و عام بودنش، این است که تحت هیچ شرایطی نمی‌توان آن را تعلیق یا نقض کرد. به موجب ماده ۴ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، حتی در شرایطی که خطری استثنایی موجودیت یک ملت را تهدید کند، نباید «حق آزاد زیستن، یعنی برده و بنده نشدن انسان» به حالت تعلیق درآید. بدین

افراد ملت، اعم از زن و مرد یکسان در حمایت قانون قرار دارند و از همه‌ی حقوق انسانی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با رعایت موازین اسلام برخوردارند. اصل بیست و دوم: حیثیت، جان، مال، حقوق، مسکن و شغل اشخاص از تعرض مصون است، مگر در مواردی که قانون تجویز کند. اصل سی و دوم: هیچ‌کس را نمی‌توان دستگیر کرد، مگر به حکم و ترتیبی که قانون معین می‌کند. اصل سی و سوم: هیچ‌کس را نمی‌توان از محل اقامت خود تبعید کرد یا از اقامت در محل مورد علاقه‌اش ممنوع یا به اقامت در محلی مجبور ساخت، مگر در مواردی که قانون مقرر می‌دارد.

در قانون مجازات اسلامی نیز در ماده‌ی ۵۷۰، سلب آزادی‌های اساسی افراد و در ماده ۵۸۳، سلب آزادی‌های شخصی افراد، مورد جرم‌انگاری قرار گرفته است. ماده‌ی ۵۷۰: هر یک از مقامات و مأمورین وابسته به نهادها و دستگاه‌های حکومتی که برخلاف قانون، آزادی شخصی افراد ملت را سلب کند یا آنان را از حقوق مقرر در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران محروم نماید، علاوه بر انفصال از خدمت و محرومیت یک تا پنج سال از مشاغل حکومتی، به حبس از دو ماه تا سه سال محکوم خواهد شد. ماده ۵۸۳: هر کس از مقامات یا مأمورین دولتی یا نیروهای مسلح یا غیر آن‌ها (افراد عادی) بدون حکمی از مقامات صلاحیت‌دار در غیر مواردی که در قانون جلب یا توقیف اشخاص را تجویز نموده، شخصی را توقیف یا حبس کند، یا عنفا در محلی مخفی نماید، به یک تا سه سال حبس یا جزای نقدی از شش تا هجده میلیون ریال محکوم خواهد شد.

منابع:

- ۱- قانون منع خرید و فروش برده در خاک ایران و آزادی برده در موقع ورود به مملکت مصوب بهمن ۱۳۰۷
- ۲- قانون مربوط به الحاق دولت ایران به قرارداد تکمیلی منع بردگی و برده‌فروشی و عملیات و دستگاه‌های مشابه بردگی؛ مصوب اسفند ۱۳۳۷
- ۳- اساس‌نامه‌ی دیوان کیفری بین‌المللی
- ۴- اعلامیه‌ی جهانی حقوق بشر
- ۵- میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی
- ۶- کنوانسیون تکمیلی لغو بردگی، تجارت برده و نهادها و عملکردهای مشابه بردگی؛ مصوب ۷ سپتامبر ۱۹۵۶ سازمان ملل متحد
- ۷- کنوانسیون بین‌المللی منع تجارت برده و بردگی؛ مصوب ۲۵ سپتامبر ۱۹۲۶ جامعه‌ی ملل
- ۸- جوانی - مارگریت - آزادی‌های بنیادین بشری در اسناد بین‌المللی

خرید و فروش برده در خاک ایران و آزادی برده در موقع ورود به مملکت» مصوب بهمن ۱۳۰۷ و «قانون مربوط به الحاق دولت ایران به قرارداد تکمیلی منع بردگی و برده فروشی و عملیات و دستگاه‌های مشابه بردگی» مصوب اسفند ۱۳۳۷، این قوانین ابقا شدند و در قانون اساسی جمهوری اسلامی نیز ممنوعیت بردگی و برده‌داری با عبارات و مفاهیمی کلی بیان شده است. در اصل دوم قانون اساسی تصریح شده که جمهوری اسلامی، نظامی است بر پایه‌ی ایمان به کرامت و ارزش والای انسان و آزادی توأم با مسئولیت او در برابر خدا، از راه نفی هر گونه ستم‌گری و ستم کشی و سلطه‌گری و سلطه‌پذیری، که برای تحقق این اصل، دولت جمهوری اسلامی ایران در اصل سوم قانون اساسی موظف است همه‌ی امکانات خود را برای تأمین آزادی‌های سیاسی و اجتماعی در حدود قانون، رفع تبعیضات ناروا و ایجاد امکانات عادلانه برای همه، در تمام زمینه‌های مادی و معنوی و تأمین حقوق همه‌جانبه‌ی افراد از زن و مرد و ایجاد امنیت قضایی عادلانه برای همه و تساوی عموم در برابر قانون، به کار برد.

همچنین در فصل سوم قانون اساسی پیرامون حقوق ملت، اصول نافی بردگی و برده‌داری مورد توجه قرار گرفته و بیان شده است. اصل نوزدهم: مردم ایران از هر قوم و قبیله که باشند، از حقوق مساوی برخوردارند و رنگ، نژاد، زبان و مانند این‌ها سبب امتیاز نخواهد بود. اصل بیستم: همه‌ی

مجرد ورود به خاک یا آب‌های ساحلی ایران آزاد خواهد بود. هر کس انسانی را به نام برده خرید و فروش کرده یا رفتار مالکانه‌ی دیگری نسبت به انسانی بنماید یا واسطه‌ی معامله و حمل و نقل برده بشود، محکوم به یک تا سه‌سال حبس تأدیبی خواهد گردید. تبصره - هر یک از مأمورین دولتی مکلف است به محض اطلاع یا مراجعه‌ی کسی که مورد معامله یا رفتار بردگی قرار گرفته است، فوراً وسائل استخلاص او را فراهم آورده، برای تعقیب مجرم به نزدیک‌ترین پارکه بدایت اطلاع دهد.»

پس از این قانون، در تاریخ ۳ اسفند ۱۳۳۷ «قانون مربوط به الحاق دولت ایران به قرارداد تکمیلی منع بردگی و برده‌فروشی و عملیات و دستگاه‌های مشابه بردگی» نیز طی ماده واحده‌ای به تصویب مجلس شورای ملی رسید: «ماده واحده - قرارداد تکمیلی منع بردگی و برده‌فروشی و عملیات و دستگاه‌های مشابه بردگی که در تاریخ هفتم سپتامبر ۱۹۵۶ مطابق شانزدهم شهریور ماه ۱۳۳۵ در مقر دفتر اروپایی سازمان ملل متحد (ژنو) به امضاء رسیده و مشتمل بر یک مقدمه و پانزده ماده است، تصویب و به دولت اجازه‌ی الحاق را می‌دهد.» این قرارداد از کشورهای عضو می‌خواهد تا به رفتارهای مشابه بردگی نظیر دین‌بردگی، غلامی یا رعیتی و فروش زنان برای ازدواج و معامله یا قاچاق کودکان به طور کامل پایان دهند.

پس از انقلاب اسلامی با عدم نسخ و بقای حاکمیت «قانون منع

به بردگی گرفتن در اساس‌نامه‌ی دیوان کیفری بین‌المللی (ماده‌ی ۷ بند C) تحت عنوان کلی جنایت بر ضد بشریت به این صورت تعریف شده است: «به بردگی گرفتن عبارت است از اعمال تمام یا هر یک از اختیارات مربوط به حق مالکیت بر یک انسان؛ و مشتمل است بر اعمال چنین اختیاراتی در جهت خرید و فروش انسان‌ها به‌ویژه زنان و کودکان.» این تعریف تقریباً همان تعریف کنوانسیون ۱۹۲۶ منع برده‌داری و بردگی است که تحت حمایت جامعه‌ی ملل تصویب شد. همچنین کوچ‌دادن یا انتقال اجباری افراد بالغ، به موجب اساس‌نامه‌ی دیوان کیفری بین‌المللی (ماده ۷ بند D) جزو جنایات برضد بشریت است.

به بردگی گرفتن به معنی اعمال اختیارات و حقوق مالکانه بر انسان، شامل بهره‌برداری جنسی یا بردگی جنسی نیز می‌شود که در بند G ماده ۷ اساس‌نامه به تأکید بیشتری ذکر شده است. هر چند که از جنایت «به بردگی کشیدن» به عنوان یکی از جنایات بر ضد آزادی‌های افراد یاد می‌شود که به طور عمده زایل‌کننده‌ی آزادی‌های فردی قربانیان است، لیکن تکرار «بردگی جنسی» در ماده‌ی ۷ اساس‌نامه این واقعیت را به ذهن متبادر می‌سازد که این شکل بردگی مسلماً ملازمه با تعرض جنسی و جسمانی دارد؛ چرا که «جرائم جنسی نوعاً متضمن تعرض به تمامیت جسمی هستند. همچنین این جرائم می‌توانند آسیب روحی قابل توجهی به همراه داشته باشند.» از این رو، به نظر می‌رسد به بردگی کشیدن انسان و به‌ویژه بردگی جنسی، جنایتی است که هم بر ضد آزادی‌های انسان و هم بر ضد تمامیت جسمی و روحی اوست.

البته باید توجه داشت که قابلیت استناد ممنوعیت بردگی در مقابل همگان و تمام دولت‌هاست؛ صرف‌نظر از این‌که آن دولت تعهدی قراردادی یا عرفی در این مورد داشته باشد یا نه. به عبارت دیگر، تعهد به رعایت ممنوعیت مذکور ماورای علایق قراردادی بر همگان در قبال کل جامعه‌ی بین‌المللی تحمیل می‌شود.

دوم: منع بردگی و برده‌داری در قوانین ایران

اولین تلاش‌ها برای الغای بردگی و برده‌داری در ایران به معاهدات دولت ایران و انگلیس در خصوص بازرسی کشتی‌های ایرانی از سوی انگلیس برای جلوگیری از انتقال بردگان به ایران، به اواخر دوره‌ی قاجار بازمی‌گردد. اما حرکت ایران به سوی مدرنیزاسیون در دوران پهلوی اول منجر شد تا در روز ۱۸ بهمن ۱۳۰۷ اولین قانون منع بردگی و برده‌داری تحت عنوان «قانون منع خرید و فروش برده در خاک ایران و آزادی برده در موقع ورود به مملکت» طی ماده واحده‌ای به تصویب مجلس شورای ملی برسد: «ماده واحده - در مملکت ایران هیچ کس به عنوان برده شناخته نشده و هر برده به

کابوس زندگی تحت سیستم‌های امتیازدهی امروزی و «بردگی پست‌مدرن»

مژگان غفاری شیروان

دنیایی را در نظر بگیرید که در آن هر یک از افراد با رتبه‌ای شناخته می‌شوند که از نوعی تجمیع و میانگین‌گیری امتیازهای داده شده به آنها از سوی دیگران به دست می‌آید؛ رتبه‌ای که نشان‌دهنده‌ی محبوبیت و در نتیجه، اعتبار فرد است و به‌عنوان معیاری اساسی، تعیین‌کننده‌ی حد و اندازه‌ی دستیابی او به منابع و امکانات مختلف زندگی می‌شود. این، همان دنیایی است که در اولین قسمت از فصل سوم مجموعه‌ی تلویزیونی علمی-تخیلی «آینه‌ی سیاه»*، با عنوان «سقوط آزاد» تصویر شده است. دنیایی که در آن، افراد در پی هرگونه تعامل یا رویارویی با یکدیگر (چه در دنیای واقعی و چه در فضای مجازی)، به هم امتیازی می‌دهند که در رتبه‌ی کلی فرد، تأثیرگذار است. اغلب آدم‌های این دنیا به‌شدت دنبال به دست آوردن امتیازات بالاتر و در نتیجه، دستیابی و حفظ رتبه‌ای نزدیک‌تر به ۵ (که بالاترین رتبه محسوب می‌شود) هستند. برای این کار، همواره لیخندهایی تصنعی تحویل هم می‌دهند، با ادب و احترام ساختگی و گاه فراتر از معمول، با هم رفتار می‌کنند و حتی بعضی اوقات، لطف‌هایی ظاهراً بی‌مزد (مثل خرید و تعارف مجانی آبمیوه یا خوراکی) در حق یکدیگر انجام می‌دهند. دریافت امتیاز بالاتر، دغدغه‌ی همیشگی افراد است و بخش اعظم زندگی روزمره‌ی آنها صرف این موضوع می‌شود.

رتبه‌ی بالاتر از یک حد، افراد را واجد شرایط استفاده از بسیاری امکانات (مثل تخفیف در اجاره‌خانه، برخورداری از اولویت برای رزرو بلیط هواپیما، اجاره‌ی ماشین و ...) می‌کند. از سوی دیگر، اگر رتبه‌ی فرد از حدی پایین‌تر برود، ممکن است حتی شغل خود را از دست بدهد، یا نتواند در برنامه‌ها یا مکان‌های خاصی حاضر شود ... لیسی پاوند، شخصیت اصلی «سقوط آزاد»، با هدف برخورداری از تخفیف برای اجاره‌ی خانه‌ای که آرزویش را دارد، به‌شدت تلاش می‌کند تا رتبه‌ی خود را در یک فاصله‌ی زمانی کوتاه بالا ببرد، اما ... (از همان نام اپیزود، یعنی «سقوط آزاد»، کاملاً آشکار است که تلاش لیسی به چه پایانی خواهد انجامید).

این شدت و غلظت اهمیت عملی رتبه‌ها در زندگی افراد،

ممکن است در ظاهر تخیلی و نمایی از یک آینده‌ی احتمالی دور به نظر برسد؛ اما حقیقت این است که همین امروز هم ما در این وضعیت زندگی می‌کنیم و تنها به‌دلیل پراکندگی و تجمیع نشدن این امتیازها به‌صورت یک رتبه‌ی کلی، ماجرا چندان به چشممان نمی‌آید.

لایک، امتیازدهی و «برده‌ی قضاوت دیگران شدن»

در دنیای امروز، کسب‌وکار بسیاری از ستاره‌های دنیای هنر یا سلبریتی‌ها (افراد مشهور) در حوزه‌های مختلف، به‌شدت

تحت تأثیر تعداد لایک‌ها و فالوورها (دنبال‌کننده‌ها)ی آنها در دنیای مجازی است. حتی ممکن است این‌سو و آن‌سو به اخباری بربخوریم مبنی‌بر اینکه فردی به دلیل تعداد بالای لایک‌ها یا دنبال‌کننده‌های ویدئوهای خود در یوتیوب، با یک پیشنهاد کاری خوب روبرو شده، یا شخصی فعال در حوزه‌ی مدلینگ و یا یک عکاس، به دلیل کم بودن تعداد فالوورهایش در اینستاگرام، از دست یافتن به شغل مورد علاقه‌اش بازمانده است.

علاوه‌بر لایک‌ها و امتیازهایی که با فعالیت در دنیای مجازی

(چه در شبکه‌های مجازی اجتماعی مانند فیسبوک، توئیتر، اینستاگرام و چه در سایت‌های به‌اشتراک‌گذاری فیلم، عکس و خبر مانند یوتیوب، آپارات، فلیکر، ردیت، بالاترین و ...) تحت حساب کاربری شخصیمان به‌دست می‌آوریم، امروزه بسیاری از فعالیت‌های ما در دنیای واقعی هم ممکن است در یک سیستم امتیازدهی و رتبه‌بندی مورد قضاوت قرار گیرد؛ چند مورد از این‌گونه امتیازدهی‌ها عبارت‌اند از:

۱) در برنامه‌ها و کارت‌های وفاداری شرکت‌ها، فروشگاه‌ها و مؤسسه‌های مختلف، براساس میزان خرید یا استفاده از

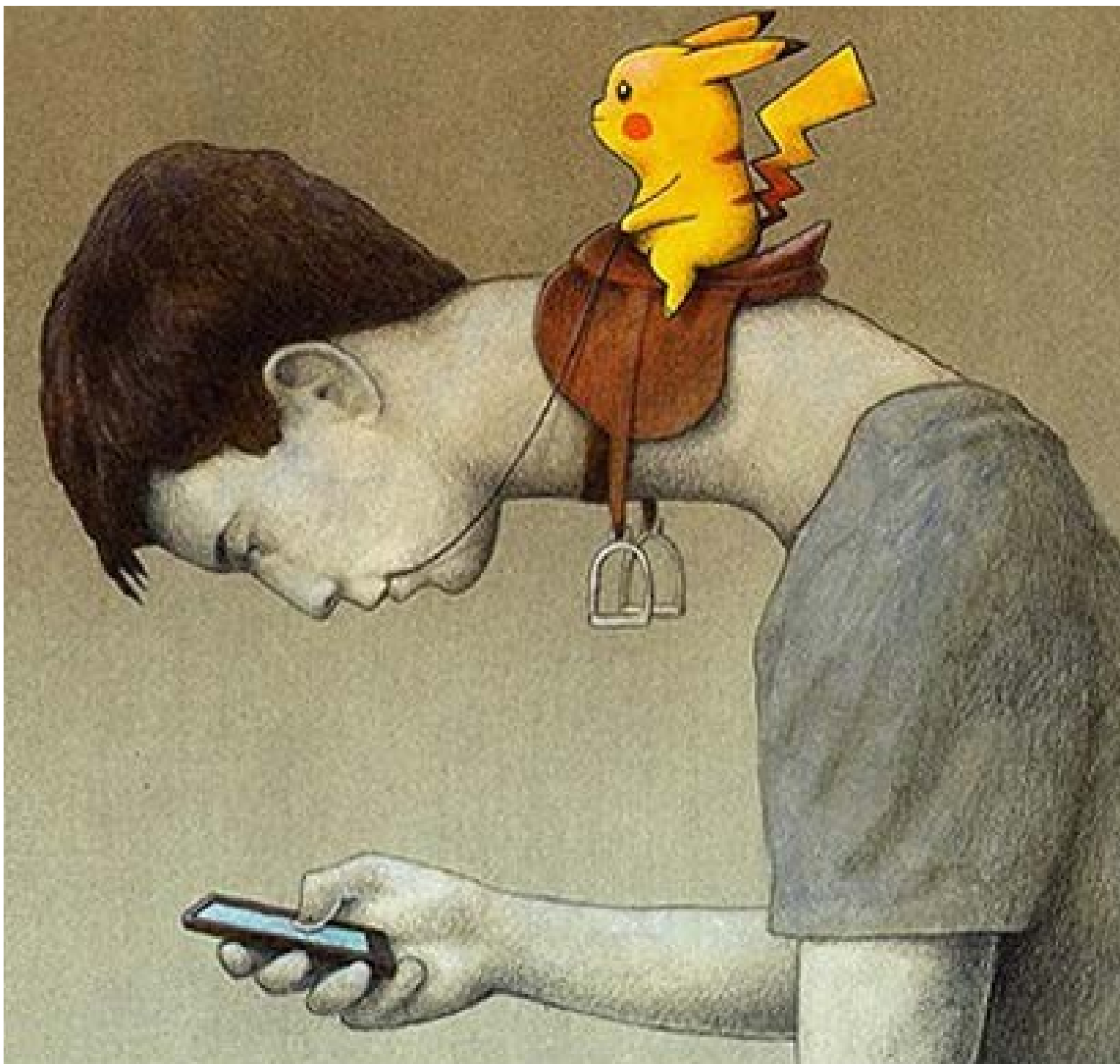
دوست یا آشنای معتمد خود بفرستید. پس این سرویس، از لحاظ امنیت هم کمابیش تضمین شده است؛ چون در صورت بروز هرگونه مشکلی، امکان پی‌گیری قضایی وجود دارد و همچنین خود این موضوع، همچون یک عامل بازدارنده عمل می‌کند و راننده می‌داند که اگر کوچک‌ترین خطایی از او سر بزند، با قانون سروکار خواهد داشت. علاوه بر این، راننده آگاه است که اگر رضایت مسافر را جلب نکند، امتیاز پایینی از او دریافت خواهد کرد که درست مثل داستانی که در بالا آمد، رتبه‌ی کلی او را پایین خواهد آورد و بر آینده‌ی کار او تأثیری منفی خواهد داشت. این‌گونه امنیت البته به‌طور متقابل برای رانندگان نیز برقرار است.

آن‌طور که او بر اعلام کرده، این سیستم فرصتی برای کار کردن کسانی ایجاد کرده است که خودشان می‌توانند تصمیم بگیرند کجا، در چه زمانی و چند ساعت از روز به جابه‌جایی مسافر مشغول شوند. این به ظاهر یعنی یک نفر که ماشین دارد و برای عبور و مرور عادی خود در شهر از آن استفاده می‌کند، می‌تواند در اوقات فراغت خود، در مسیرهایی که با مسیر رفت‌وآمد او هماهنگ است، مسافرانی را جابه‌جا نماید و به درآمدی اضافی دست پیدا کند. اما در عمل ماجرا به این ترتیب نبود.

بسیاری از رانندگان او بر، در جستجوی شغل دوم و درآمد بیشتر، تنها برای وارد شدن به این بازار کار جدید، از شهرهای کوچک به شهری بزرگ‌تر مهاجرت کرده و اغلب به‌صورت قسطی ماشین خریده‌اند؛ البته با هر ماشینی هم نمی‌توان به‌عنوان راننده‌ی او بر کار کرد و خودروی شما باید از استانداردهایی خاص پیروی کند؛ در نتیجه خرید این خودرو برایشان چندان ارزان هم تمام نشده است و تا مدت‌ها باید اقساط آن را بپردازند.

این موضوع که برای کار در او بر، ساعت کار مشخص و از پیش تعیین‌شده وجود ندارد و حضور در یک مکان فیزیکی مشخص هم لازم نیست، برای رانندگان به‌شدت جذاب بود (هنگام ثبت‌نام به‌عنوان راننده، فقط لازم است شهری را که در آن قرار است رانندگی کنید، مشخص کنید). اما این نکات مثبت برای رانندگان، همچون آواز دهل، تنها از دور خوش بود و بعد از شروع کار با او بر، تازه با مشکلات اساسی مرتبط با آن روبرو شدند.

از یک‌سو امتیازدهی راننده و مشتری به یکدیگر و از سوی دیگر، سیستم امتیازدهی داخلی او بر به رانندگان براساس میزان بازدهی راننده (از لحاظ رساندن مسافران بیشتر در مدت زمان کمتر) و تعداد کارهای کنسل‌شده از سوی او، در او بر راننده‌ی خوب را از راننده‌ی بد جدا می‌کند. در این کار، امتیاز و ستاره‌ی کمتر در حکم از دست دادن تدریجی کار و درآمد است؛ شاید به همین دلیل است که بعضی از راننده‌های

است.

برای مسافر، مبلغ قابل پرداخت از پیش مشخص می‌شود و در بیشتر موارد هم زیر نرخ بازار است. نام راننده، شماره‌ی پلاک و مدل ماشین هم پیش از شروع سفر از سوی او بر به او اعلام می‌شود و البته مشخص است که او بر نیز این اطلاعات را ذخیره می‌کند و همواره به آن دسترسی دارد؛ حتی این امکان هم وجود دارد که شما پیش از سفر یا حین آن، اطلاعات کامل سفر، شامل مسیر و مشخصات راننده و ماشین را برای

خدمات، امتیازی به ما داده می‌شود که بعد بر میزان تخفیف یا امکان استفاده از خدماتی ویژه تأثیر می‌گذارد. ۲) در بسیاری موارد وقتی به‌عنوان مشتری (مثلاً برای خرید عینک یا گوشی و سیم‌کارت موبایل) به مغازه‌ای می‌رویم و کارمندی به‌طور خاص به کار ما رسیدگی می‌کند، در پایان کار، خواهش می‌کند که به سایت اینترنتی آنها برویم و میزان رضایت خود را از خدمات آنها اعلام کنیم و به‌طور خاص، نام او را هم ذکر کنیم. در این موارد، امتیازدهی ما هرچند اندک، اما بی‌گمان در آینده‌ی شغلی و دستمزد آن کارمند، تأثیرگذار خواهد بود.

۳) در بسیاری از سیستم‌های به اشتراک‌گذاری خدمات میان افراد که از طریق اینترنت قابل دست‌یابی است (مانند ایربی‌ان‌بی برای اجاره دادن و اجاره کردن اتاق و خانه، یا لیفت، او بر و نمونه‌های ایرانی آن‌ها، اسنپ و تپسی، برای گرفتن تاکسی)، مشتری یا گیرنده‌ی خدمات و خدمات‌دهنده، به یکدیگر امتیاز می‌دهند و این امتیاز، بر اعتبار هر دو طرف برای ارائه یا استفاده از این خدمات در آینده، تأثیر خواهد گذاشت.

اولین مورد ذکرشده در بالا، زائیده‌ی سیستم اقتصادی سرمایه‌داری و مصرف‌گرایی حاصل از آن است که افراد را به‌نوعی بنده و برده‌ی خود می‌کند و حق اختیار و انتخاب آزادانه را از آنها سلب می‌نماید.

در موارد دوم و سوم، شخص علاوه‌بر آن، به شکلی برده‌ی نظر و قضاوت دیگران هم می‌شود. البته این نوع ارزیابی و قضاوت‌شدن و تأثیر آن بر اعتبار افراد، به‌هیچ‌وجه پدیده‌ی جدیدی به‌شمار نمی‌آید و شاید حتی به اندازه‌ی تاریخ بشری قدمت داشته باشد؛ اما اینترنت و سیستم‌های پیوسته‌ی آنلاین، با ایجاد امکان جمع‌سریع قضاوت‌ها (که حالا به‌شکل امتیاز درآمده‌اند) تأثیرگذاری مستقیم آن را بر اعتبار فرد به‌طور فزاینده‌ای تشدید کرده است.

شاید تا همین چند سال پیش، به‌راحتی می‌توانستیم دیگران را از به‌اصطلاح «بنده و برده‌ی حرف و قضاوت دیگران شدن» نهی کنیم؛ اما این روزها، کم نیستند افرادی که به اشکال مختلف تحت انقیاد و بردگی قضاوت دیگران درآمده‌اند و راه گریز سهل‌الوصولی هم در چشم‌انداز خود نمی‌بینند.

این نوع بردگی که به گمان من، نوعی «بردگی پست‌مدرن» به حساب می‌آید، وقتی در حوزه‌ی کار و کسب معاش مورد بررسی قرار می‌گیرد، از لحاظ مشخصه‌ها تا حد زیادی به آنچه که در مباحث مربوط به بردگی مدرن تحت عنوان «کار اجباری» شناخته می‌شود، نزدیک است.

رانندگی برای او بر، نمونه‌ای از گونه‌ای «بردگی پست‌مدرن» او بر، یک اپلیکیشن تاکسی‌یاب آنلاین و قابل استفاده بر روی

گوشی‌های تلفن هوشمند است که از سال ۲۰۰۹ وارد بازار شده است. این سیستم ابتدا تنها در شهر لس‌آنجلس آمریکا قابل استفاده بود، اما به سرعت در سراسر جهان گسترده شد. کاربر او بر خود را به‌عنوان راننده یا مسافر در این اپلیکیشن ثبت می‌کند، از طریق برنامه، با مسافر یا راننده‌ای در ارتباط قرار می‌گیرد و در نهایت، راننده مسافر را از مبدأ، به مقصد مورد نظرش می‌رساند.

در نگاه اول، او بر کار را برای هر دو طرف به‌شدت ساده کرده

تمکین؛ برده‌داری کلاسیک زنان

آناهیتا بختیار

برده‌داری به مفهوم در بندگی بودن اختیاری یا غیراختیاری شخصی به دست دیگری است. نظام‌های برده‌داری که در شکل‌های مختلف اقتصادی و نژادی و جنسیتی همواره حق انسانیت را پایمال کرده‌اند، در بیشتر موارد از شکل کلاسیک خود خارج شده‌اند، اما همچنان می‌توان نوع مدرن آن و مذهبی‌اش را در زندگی روزمره به روشنی مشاهده کرد. نوعی بردگی که می‌تواند حتی شکل قانون به خود بگیرد و در مورد زنان ایران، از سوی حکومت بر تمام جامعه اعمال شود.

وجود ماده قانونی مبنی بر وجود نفقه برای کنترل کامل بدن و روح زن در قوانین جمهوری اسلامی، مسأله‌ای است که همواره در گزارش‌های وضعیت حقوق بشر در ایران بر آن تأکید می‌شود. قانونی بودن «تمکین» و دریافت نفقه مقابل آن، در این گزارش‌ها به عنوان مصداقی از «تجاوز جنسی» و «خشونت خانگی» مورد تأکید قرار گرفته است.

قوانین برگرفته از شرع، تعیین کرده‌اند که از جمله حقوق و تکالیف زن و مرد پس از ازدواج «تمکین» است. در لغت تمکین به معنای «قبول کردن و پذیرفتن فرمان کسی» کاربرد دارد و در سیستم قضایی ایران، مرد در صورت نافرمانی زن از تمکین، می‌تواند با مراجعه به دادگاه، پرداخت «نفقه» را قطع کند. در این صورت زن «ناشزه» خوانده می‌شود و مرد می‌تواند او را طلاق دهد.

اگرچه مواردی هم زن در اختیار دارد که می‌تواند با مراجعه به دادگاه، مرد را به دلیل «ناشزه» بودن مورد مجازات قضایی قرار دهد، اما نظام مردسالار حقوقی و مذهبی حاکم بر ایران، در تفسیر این موارد، همواره بر پایه بردگی جنسی و جنسیتی زنان حکومت کرده است.

بردگی قانونی؛ کنترل بدن و روح زنان

در قانون مدنی جمهوری اسلامی، تمکین در دو ماده تعریف می‌شود؛ ماده ۱۱۰۸ تمکین عام و ماده ۱۰۸۵ تمکین خاص. در تعریف عام تمکین، بر اطاعت همه‌جانبه زن از مرد تأکید شده است. مثل قبول محل سکونت به انتخاب شوهر، لزوم اجازه شوهر برای رفت و آمد،

عدم امنیت کاری برای رانندگان شده است. رانندگانی که باید اقساط خرید ماشینشان را هم ماهیانه بپردازند، اجباراً انتخاب دیگری ندارند، جز اینکه ساعت‌های زیاد و نامطمئن به رانندگی برای او بر بپردازند و امتیاز خود را بالا ببرند، تا شاید بتوانند هزینه‌های زندگی خانواده‌ی خود و همچنین قسط‌های ماشین را بپردازند.

درست مثل لیسی «سقوط آزاد» که در جایی از داستان به شخصیتی دیگر گفت: «مجبورم تا رسیدن به چیزهایی که در زندگی می‌خواهم، به این بازی لعنتی اعداد ادامه بدهم».

این‌گونه اجبار به کار با دستمزد پایین، نوعی «بردگی پست‌مدرن» محسوب می‌شود و با یکی از انواع بردگی مدرن، یعنی «کار اجباری» قرابت بسیاری دارد.

در تعریف مدرن، بردگی به وضعیتی گفته می‌شود که فرد در آن بدون میل و خواست خود، عملاً مجبور به انجام کاری شده باشد؛ «کار اجباری»، یکی از انواع بردگی است که در آن، فرد مجبور می‌شود علی‌رغم میلش، تحت خشونت یا مجازات ارباب خود و با محدود شدن آزادی‌های شخصی‌اش به کار بپردازد.

در مواردی چون رانندگان او بر، شاید نتوانیم شرکت او بر را به‌طور مستقیم در جایگاه ارباب قرار دهیم و بردگی را به اعمال خشونت یا مجازات از سوی آن نسبت دهیم. عوامل دیگری هم در این مسأله دخیل‌اند؛ ازجمله «نظام اقتصادی سرمایه‌داری حاکم بر دنیا» یا «سیستم‌های رتبه‌بندی» که به‌سرعت در حال شیوع در کل جنبه‌های زندگی است و ...

او بر در بسیاری از شهرها به‌ویژه از سوی رانندگان تاکسی و رانندگان آژانس‌های تاکسی تلفنی با مخالفت‌های بسیار و با تظاهرات و شکایت‌های قانونی روبرو بوده و حتی در بعضی شهرها، براساس قانون ممنوع شده است. حتی چند ماه پیش، دادگاهی در لندن رأیی صادر کرد و به‌کار گرفتن رانندگان را به‌صورت خویش‌فرما از سوی او بر محکوم کرد؛ با این حال، فراموش نکنیم که ارزش شرکت او بر در حال حاضر بیش از هفتاد میلیارد دلار برآورد شده است و با در اختیار داشتن این امکانات مالی، از تمام نیروی تیم حقوقی خود برای معکوس کردن چنین رأی‌هایی استفاده می‌کند.

به این ترتیب، با وضعیت‌هایی روبرو هستیم که عملاً در قالب نوعی «بردگی پست‌مدرن» بخشی از آزادی‌های اساسی انسانی را نقض می‌کنند، اما هنوز در نظام‌های حقوقی به‌طور جدی مورد توجه قرار نگرفته‌اند. ممکن است به سال‌ها زمان نیاز باشد تا با تجمیع اعتراضات نسبت به آنها در سراسر دنیا، نظام حقوقی بین‌المللی نیز در راه پیشگیری و رفع این انواع جدید بردگی، قدم‌هایی بردارد.

“Black Mirror”, Season ۳, first episode: “Nosedive”

او بر در پایان سفر ملتماسانه از شما درخواست می‌کنند امتیاز دادن (و امتیاز خوب به آنها دادن) را فراموش نکنید. ظاهر این ماجرا، ممکن است تنها مشتری‌مداری به نظر برسد، اما در بطن آن، نکات دیگری نهفته است.

با توجه به گزارشی که براساس گفت‌وگو با ده‌ها نفر از رانندگان او بر تهیه شده و روزنامه‌ی گاردین بخش‌هایی از نتایج آن را در دسامبر ۲۰۱۶ منتشر کرده است، بعضی از راننده‌های او بر، میانگین درآمدشان حتی از میزان تعیین‌شده در قانون به‌عنوان حداقل دستمزد در کشوری که آنجا به کار مشغول‌اند، پایین‌تر است.

این رانندگان می‌گویند که اگر کم کار کنند، رانندگان دیگر از لحاظ امتیاز و رتبه از آنها پیشی می‌گیرند و تا مدت‌ها از سوی او بر، مسافری برای بردن به آنها ارجاع نمی‌شود. درنتیجه، برای عقب نماندن از لحاظ امتیاز، نه‌تنها در طول روزهای کاری هفته تا بیش از ۷۰ ساعت کار می‌کنند، بلکه در روزهای تعطیل هم برای ساعاتی طولانی مشغول رانندگی برای او بر هستند. یکی از راننده‌ها گفته است که روزانه نزدیک به ۱۷ ساعت کار می‌کند، تا درآمدی معادل سال پیش که روزی تنها ۸ ساعت کار می‌کرد، داشته باشد.

او بر رانندگان خود را به‌صورت خویش‌فرما (Self-employed) به‌کار می‌گیرد که این‌گونه کارها در تمام کشورها خارج از شمول قانون حداقل دستمزد است. این رانندگان برخلاف آن‌چه که در ابتدا فکر می‌کردند، از هیچ‌گونه استقلال کاری برخوردار نیستند و در هر روز، از زمانی که وارد سیستم می‌شوند، او بر الگوهای کاری را (در این مورد که از کجا به کجا بروند) بر آنها تحمیل می‌کند. اگر راننده‌ای تعداد زیادی کار را مثلاً به دلیل دور بودن مسیرشان رد کند، از سوی سیستم تحریم‌هایی بر او اعمال می‌شود.

حق کمیسیون او بر هم که در ابتدای کار چیزی حدود ۲۰ درصد بود و بسیار منصفانه به نظر می‌رسید، کم‌کم بالا رفته است و میزان دریافتی رانندگان کمتر شده است. امروز بنابر اظهارات شفاهی و مشاهدات تجربی، رانندگان او بر در برخی شهرها برای صد دلار درآمد، باید تقریباً دوبرابر گذشته کار کنند. گزارش‌های بسیاری مبنی بر آزمایش نرخ کمیسیون ۳۰ درصدی او بر در بعضی شهرها منتشر شده است. اما با بالا گرفتن اعتراض‌ها، او بر می‌گوید رانندگانی که از درآمد خود راضی نیستند، می‌توانند هر وقت که بخواهند، استفاده از این سرویس را کنار بگذارند و دیگر با او بر کار نکنند. این درحالی است که او بر تقریباً تمام رقبای سنتی را در بسیاری از شهرهای دنیا از میدان به در کرده و رقبای مدرن آن مثل لیفت و ... هم شرایطی بهتر از این برای رانندگان ارائه نمی‌دهند.

این مسائل، ضمن بالا بودن هزینه‌های خودرویی که با استانداردهای او بر بخواند، موجب درآمد به‌شدت پایین و

خوشرفتاری و رعایت نظافت و آرایش برای مرد. تمامی این موارد قانونی «وظایف» زوجیت تفسیر شده است.

به مرور ایام و تغییرات عرفی موارد دیگری هم به این مجموعه کنترل اضافه شده است. به عنوان نمونه با افزایش تمایل زنان به تحصیل، اجازه ادامه تحصیل آن‌ها هم در اختیار شوهران‌شان قرار گرفت. بسیاری برای تضمین حق تحصیل برای فرزندان‌شان، شروط ضمن عقد تعیین می‌کنند.

در تعریف خاص تمکین که آن را وظایف زن در قبال شوهر تعبیر کرده‌اند، زن در هر شرایطی باید بنا به خواسته جنسی همسرش، پاسخ‌گوی نیازهای جنسی او باشد. تنها استثنایی که بر این قاعده شرعی-حقوقی وضع شده است، موانع شرعی مثل پرید یا صوم است یا بیماری‌هایی که نزدیکی به آن آسیب بزند. اما هیچ اشاره‌ای به خواست و مطالبه زن نشده است.

اسارت در «خشونت خانگی» زیر پوتین‌های «تجاوز جنسی»

تملک و در اختیار داشتن تمامی زوایای روح و بدن زن، کنترل دائم او و ایجاد محدودیت‌های همه‌جانبه یعنی خشونت‌ی که همواره در خانه‌ها اتفاق می‌فتد و تکرار می‌شود. از طرف دیگر هرگونه ارتباط جنسی که رضایت کامل دو طرف را در برنگیرد، تجاوز جنسی تعریف می‌شود. تعریف خاص تمکین در ماده قانونی در واقع با در نظر نگرفتن رضایت زن در ارتباط جنسی و اطاعت از نیازهای جنسی شوهر در هر شرایطی، تجاوز جنسی در بستر زناشویی را قانونی و از جمله حقوق مرد دانسته است؛ و زن، جز برده جنسی مرد نیست.

در مورد عام نیز می‌توان همین کنترل همه‌جانبه را مشاهده کرد. از رفت و آمد حتی با پدر و مادر و فرزندان‌اش تا خروج از کشور، ادامه تحصیل و نمونه‌های دیگر. در واقع طبق قانون مرد اختیاردار هر مسأله‌ای است که برای زن می‌تواند اتفاق بیفتد. تمامی این موارد به «رضایت» شوهر وابسته است.

در کنار این قوانین، «نفقه» تعیین شده است. و اگر زن به هر دلیلی تن به این تمکین ندهد، مرد می‌تواند «نفقه» او را قطع کند و شکایت خود را به دادگاه ببرد. نفقه یعنی تأمین هزینه زندگی زن که شامل خانه، اثاثیه منزل، غذا، لباس، دارو و درمان بوده و از زمان عقد دائم بر عهده شوهر است. محاسبه میزان نفقه بر مبنای شئونات خانوادگی زن، عرف و عادت ساکنان هر منطقه و وضع مالی مرد است.

یعنی زن برای دریافت نفقه بایستی در خانه شوهرش زندگی کند، مگر آنکه در شروط ضمن عقد قید شده باشد که زن در محل دیگری زندگی می‌کند.

● اگر زن بدون دلیل موجه و بدون موافقت شوهر خانه را ترک کند و حتی در خانه پدر یا مادر خویش اقامت کند، مرد می‌تواند از دادن نفقه امتناع کند.

● الزام زن به حسن معاشرت با شوهر. شوهر زنی که بدون دلیل موجه از تکمین خودداری کند، از پرداخت نفقه معاف است و می‌تواند تقاضای طلاق کند و همچنین با زن دیگری ازدواج کند.

● سوء رفتار زن یا انتخاب شغلی مغایر با شؤون اخلاقی و وظایف زناشویی و داشتن معاشران فاقد صلاحیت اخلاقی.

نتایج عدم تمکین

طبق قوانین جمهوری اسلامی، زن نیز می‌تواند در مواردی از همسر خود به دلیل عدم تمکین شکایت کند. البته این مسأله برای مرد سوء معاشرت به حساب می‌آید و اگر مصداق «عسر و حرج» باشد، زن می‌تواند از دادگاه

درخواست طلاق کند. اما در صورت شکایت مرد، نتایج اثبات عدم تمکین چنین است:

● عدم استحقاق زن نسبت به نفقه

● کسب اجازه ازدواج مجدد

● امکان طرح دعوی طلاق از سوی مرد

در واقع اگر مرد بتواند عدم تمکین زن را در دادگاه اثبات کند، می‌تواند از این حکم برای طرح دعاوی دیگر مثل طلاق یا ازدواج مجدد سود جوید.

تمکین؛ خشونت، تجاوز و بردگی زنان

تمکین به عنوان مصداقی از خشونت در سال‌های اخیر نیز در گزارش‌های بین‌المللی عنوان شده است. احمد شهید در سال ۲۰۱۲ در گزارش خود نوشته بود: تعدادی از قوانین ایران همچنان به تبعیض علیه زنان ادامه می‌دهند. به عنوان مثال، ماده ۱۱۰۸ قانون مدنی ایران تمکین زن از شوهرش را اجباری می‌کند. زن با ازدواج مجبور به تمکین از مرد می‌شود. به گونه‌ای که بر اساس قانون هرگاه مرد اراده کند، زن باید آماده برقراری رابطه جنسی باشد، حتی اگر میل نداشته باشد.

او در سال ۲۰۱۴ در گزارش خود باز هم بر همین موضوع تأکید ورزید: قوانین و مقررات دولت جمهوری اسلامی ایران از کارآیی لازم برای مقابله با مرتکبان خشونت خانگی برخوردار نیستند. به طور نمونه در این گزارش به روابط جنسی اجباری و برخلاف رضایت زنان در روابط زناشویی تأکید شده است. همچنین گزارشگر ویژه خاطرنشان کرده است در صورتی که زنان قربانی خشونت بخواهند به روابط زناشویی خود خاتمه دهند، در وهله نخست باید اثبات کنند که یک خطر یا تهدید جدی برای سلامت جسمانی یا حیات آنها وجود دارد و همین امر، درخواست طلاق از سوی زنان قربانی خشونت خانگی را با دشواری‌هایی مواجه کرده است.

این در حالی‌است که در قانون مجازات اسلامی از تجاوز شوهر به همسر سخنی در میان نیست و بالتبع مجازاتی هم برای آن در نظر گرفته نشده است. در مقابل قانون مدنی، تمکین را وظیفه زن دانسته است.

با وجود این، می‌توان تمکین و قانونی بودن آن را در قوانین جمهوری اسلامی پایه‌ای بر تبعیض‌های جنسیتی و بردگی جنسی و جنسیتی زنان دانست که بسیاری از قوانین محدودکننده از آن ناشی شده‌اند.

بردگی کودکان در ایران: از کار اجباری تا پورنوگرافی

نعیمه دوستدار

در تاریخ برده‌داری در ایران، نام خواجه‌ها شناخته شده است. خواجه‌ها در میان بردگان، گروهی مخصوص و متنفذ بودند که در ابتدای جوانی -۷ تا ۱۰ سالگی- و پیش از فروش به صاحبان نهایی خود، اخته می‌شدند. معمولاً بین ۸ تا ۱۶ سالگی خواجه‌ها، بر اساس سن و میزان تحصیلات، به قیمتی گزاف به فروش می‌رسیدند. هنگام بار عام، خواجه‌های کوچک ۱۰ تا ۱۴ ساله پشت سرشاه می‌ایستادند؛ کودکانی زیبا که انگاری مجسمه‌هایی از مرمر بودند، دست‌ها را بر روی شکم‌ها و سرها را بالا نگه می‌داشتند و مستقیم به جلو نگاه می‌کردند. علاوه بر این شیوه بردگی، درباره ایران دوره قاجار هم روایت‌هایی وجود دارد که والدین فقیر آن دوران، با فروش فرزندان خود به برده‌داری کمک می‌کردند. چنین معاملاتی در ارمنستان، جنوب ایران و کردستان صورت می‌گرفت.

با اینکه با تصویب قوانین ضدبرده‌داری، دیگر کودک خواجه‌ای وجود ندارد، اما برده‌داری مدرن، به شکل‌های مختلفی کودکان را در نقش برده به کار می‌گیرد و فروش کودکان همچنان وجود دارد.

گزارش جهانی برده‌داری در سال ۲۰۱۶، برده‌داری مدرن را «گرفتن آزادی و نقض حقوق دیگران» تعریف می‌کند. به این ترتیب که فردی، اختیار و حق خود را بر بدنش از دست بدهد، حق انتخاب یا امتناع از کار اجباری را نداشته باشد و آزادی او سلب شود، مورد خشونت، تهدید و سوءاستفاده قرار بگیرد و امکان تغییر شرایط خود را نداشته باشد. سازمان ملل متحد می‌گوید که هرچند اشکال و فرم‌های برده‌داری سنتی و مدرن بسیار متفاوت است اما نقض حقوق بشر و کرامت انسانی نقطه مرکزی و قلب هر دو شیوه است.

ایران با ۴۹۵۳۰۰ نفر قربانی، در رتبه بیستم شاخص جهانی برده‌داری مدرن قرار دارد. این تعداد حدود شش

دهم درصد از کل جمعیت ایران را تشکیل می‌دهد. همچنین ایران به عنوان یکی از سهل‌انگارترین کشورها در زمینه مقابله با برده‌داری مدرن شناخته شده است.

بردگی مدرن و کودکان

کنوانسیون حقوق کودکان، مصوب سال ۱۹۸۹، هر انسان زیر ۱۸ سال را کودک می‌داند. با در نظر گرفتن سن کودکی، بسیاری از کودکان ایران و جهان، قربانی بردگی مدرن هستند. ازدواج‌های زودهنگام کودکان، کودکان کار، کودکان قربانی قاچاق انسان و قاچاق جنسی، کودکان سرباز و ... همه مصداق‌هایی از بردگی کودکان هستند.

کودکانی که مورد اذیت و آزار قرار می‌گیرند و در پورنوگرافی، فحشا، فعالیت‌های غیرقانونی برای حمل و نقل مواد مخدر و سایر کارهای غیرقانونی به کار گرفته می‌شوند، کودکانی که مجبور به گدایی یا دزدی‌های کوچک می‌شوند، کودکانی که مجبور به کار اجباری در صنایع کشاورزی، کارخانه‌ها، ساختمان‌سازی، کوره‌های آجرپزی، معادن، رستوران‌ها و مناطق توریستی هستند، همه در شمول بردگی مدرن قرار می‌گیرند.

علاوه بر اینها، از برخی از کودکان در مناطق جنگی به عنوان سرباز استفاده می‌شود و علاوه بر استفاده از آنها در امور نظامی به کارهایی مانند بارکشی واداشته می‌شوند یا اگر دختر باشند آنها را به اجبار به ازدواج جنگجویان در می‌آورند.

بر اساس گزارش یونیسف، ۳۰۰ هزار سرباز کودک در ۳۰ منطقه جهان در بردگی و اسارت هستند که سن برخی از آنها حتی کم‌تر از ۱۰ سال است.

کار کودکان، بردگی آشکار معاصر

صندوق بین‌المللی کمک به کودکان سازمان ملل متحد یونیسف، کار اجباری کودکان را اصلی‌ترین نگرانی خود در زمینه مبارزه با برده‌داری نوین می‌داند. کریستوف بولیراک، سخنگوی یونیسف می‌گوید: «ماموران سازمان ملل واژه برده‌داری را با احتیاط به کار می‌برند ولی واقعیت این است که اجیر کردن کودکان که معمولاً با سوء استفاده جنسی نیز همراه است، یکی از اشکال

برده‌داری به شمار می‌آید.»

در ایران از دیرباز از برخی کودکان برای انجام کارهای خانگی استفاده می‌شود. این کودکان ساعت‌های طولانی، در شرایط غیر بهداشتی مجبور به کارند و در ازای دستمزد اندک و گاهی در ازای قرض و بدهی خانواده مجبورند در منازل اربابان خود کار کنند. این نوع بردگی در برخی استان‌های ایران مثل استان‌های شمالی تا امروز مشاهده می‌شود.

براساس گزارش سازمان بین‌المللی کار در سال ۲۰۱۲، ۱۶۸ میلیون کودک کار وجود دارد که بین سنین ۵ تا ۱۷ سال قرار دارند. ۵ درصد از کودکان کار در شرایط غیر قابل تحمل و مرگ‌بار قرار دارند. در ایران آمار دقیقی از کودکان کار وجود ندارد اما بر اساس برخی از گزارش‌های جدید، بین ۳ تا ۷ میلیون کودک کار در این کشور وجود دارد که این رقم برای تهران نیز ۲۰ هزار نفر تخمین زده می‌شود. کودکان کار در ایران، گاه دستفروشان ساده‌ای در چهارراه‌های شهرهای بزرگ هستند، گاه گدایانی پراکنده در خیابان و گاه کارگران ارزان کوره‌پزخانه‌ها و کارگاه‌های غیرمجاز. برخی از این کودکان را والدین معتاد هنگام تولد به کارفرمایانی فروخته‌اند که آنها را برای گدایی و کار در شبکه‌های توزیع مواد مخدر و فعالیت‌هایی از این دست به کار می‌گیرند.

اما برخلاف تصور رایج، الزاماً همه کودکان کار، سازمان یافته نیستند و برخی از خانواده‌ها به ویژه مهاجرین برای تأمین مخارج زندگی خود به ویژه در شرایط رکود اقتصادی کودکان خود را مجبور به کار می‌کنند. گدایی اجباری کودکان، به ویژه کودکان افغانستانی، اذیت و آزار فیزیکی و روانی و اعتیاد از روش‌هایی است که برای نگه داشتن این کودکان در بردگی مدرن به کار گرفته می‌شود.

پسران مهاجر عموماً افغانستانی، برای کار اجباری در کشاورزی و ساختمان به کار گرفته می‌شوند و در مواردی در خطر سوءاستفاده جنسی کارفرمایان هم قرار دارند.

تمام اشکال برده‌داری نوین در مورد کودکان، در قوانین ایران قابل پی‌گیری قضایی است؛ هرچند که پیچیدگی باندهای برده‌داری کودکان و ناکارآمدی قانون و دستگاه‌های مرتبط، در بسیاری موارد امکان تعقیب

باندهای برده‌داری کودکان را از دستگاه قضایی ایران می‌گیرد. با این حال، قانون حمایت از کودکان و نوجوانان در ماده دوی خود «هر نوع اذیت و آزار کودکان و نوجوانان را که موجب شود به آنان صدمه جسمانی یا روانی و اخلاقی وارد شود»، ممنوع کرده و بدون نیاز به شاکی خصوصی توسط مدعی العموم قابل پی‌گیری می‌داند.

ماده ۶ این قانون نیز «همه افراد، موسسات و مراکز» متصدی سرپرستی کودکان و نوجوانان را ملزم کرده است تا هر گونه موارد سوءاستفاده را به مقامات ذی‌صلاح گزارش دهند.

این در حالی است که اغلب موارد سوءاستفاده از کودکان به دلایل عرفی هرگز گزارش نمی‌شود.

بردگی جنسی

در مورد دختران، بردگی مدرن صورت ویژه‌ای دارد. یکی از مهم‌ترین شکل‌های آن ازدواج اجباری در سنین بسیار پایین است. در بسیاری از این ازدواج‌ها، دخترچه‌ها در واقع به عنوان نیروی کار به خانواده همسر خود فروخته می‌شوند یا در ازای قرض و بدهی به عقد طلبکار در می‌آیند. بر اساس برخی از آمارها، در حال حاضر ۴۳ هزار ازدواج دخترچه‌های ۱۰ تا ۱۵ ساله در ایران وجود دارد. اما در گزارش سال ۲۰۱۵ وزارت امور خارجه آمریکا در

زمینه قاچاق انسان در سطح جهان آمده است که در فاصله سال‌های ۲۰۱۵-۲۰۰۹، زنان و دختران به طور فزاینده‌ای از مسیر ایران به کشورهای حوزه خلیج فارس برده شده‌اند تا در اختیار گروه‌هایی قرار بگیرند که این زنان و دختران را به اسارت جنسی می‌گیرند یا به ازدواج اجباری وا می‌دارند.

سوءاستفاده از کودکان برای پورنوگرافی یکی دیگر از شیوه‌های برده‌داری نوین در جهان است. درباره اینکه چه تعداد کودک در ایران در فضای مجازی مورد سوءاستفاده جنسی بزرگسالان قرار می‌گیرند آماری در دست نیست و تنها زمان‌هایی که نمونه‌ای از این نوع برده‌داری مورد پی‌گرد قانونی قرار بگیرد، می‌توان درباره آن اطلاعاتی کسب کرد.

قانون جرائم رایانه‌ای ایران در بند د ماده ۲۸ خود در فصل صلاحیت، جرائم رایانه‌ای متضمن سوء استفاده از اشخاص کمتر از ۱۸ سال را، اعم از آنکه مرتکب یا بزه‌دیده ایرانی یا غیر ایرانی باشد، در دادگاه‌های ایران قابل رسیدگی می‌داند.

اما این قانون هم چون مشخص نکرده که در صورت گزارش نشدن این نوع سوءاستفاده‌ها به چه نحوی می‌توان سرپرستان کودک را مورد تعقیب قرار داد، امکان پی‌گیری چندانی باقی نمی‌گذارد.

برده‌داری:

تجارتی پر رونق

در کشورهای

منطقه

علی مهدی

برده‌داری در قاموس بشر تنها یک معنا دارد: در اختیار گرفتن فردی یا سیطره بر او به طوری که از فرد سوء استفاده شده و آزادی‌های انسانی از او گرفته شود. هر چند برده‌داری در شکل سنتی و قدیمی آن کم‌تر شده، ولی شرایط نابسامان کشورها، فقر، تبعیض طبقاتی و اجتماعی و جنگ‌های متعدد و طولانی باعث شده تا انواع جدیدی از برده‌داری در بسیاری از کشورها رواج یابد.

برده‌داری نوین انواع متفاوتی دارد. خرید و فروش و قاچاق انسان، ازدواج اجباری، بهره‌کشی جنسی، سربازگیری از میان کودکان، استثمار افراد در تجارت مواد مخدر و ... همه از انواع برده‌داری نوین به شمار می‌رود. برده‌داری نوین که گمان می‌رفت امری مربوط به گذشته است، هنوز هم به اشکال مختلف وجود دارد و آمار آن رو به افزایش است. گزارش‌های منتشر شده در مورد برده‌داری در سال ۲۰۱۴ حاکی از این بود که هند شاهد بیشترین تعداد برده‌ها - به خصوص کودکان - در جهان است؛ به طوری که میلیون‌ها کودک هندی مجبور به روزی ۱۶ ساعت کار می‌شوند. بیش

از چهار میلیون کودک به عنوان برده در کارهای خدمات منزل، رستوران‌ها و کارخانه‌های تولید لباس مشغول به کار هستند.

سازمان استرالیایی Walk Free در سال ۲۰۱۶ شاخص جهانی برده‌داری را منتشر کرد. بر اساس این شاخص، هند با ۳۵/۱۸ میلیون نفر برده، بیشترین آمار را در سطح جهان دارد. با این حال در قیاس با جمعیت، در کره شمالی، شاهد بیشترین نسبت تعداد برده‌ها هستیم؛ به طوری که ۳۷/۴ درصد از مردم این کشور به بردگی مشغول هستند. کره شمالی همچنین تنها کشور جهان است که انواع مختلف برده‌داری نوین را به رسمیت شناخته و به همین ترتیب، قوانینی نیز برای کاهش از میزان برده‌داری وضع نکرده است. آمار منتشر شده حاکی از این است که بیشترین میزان ثبت‌شده برده‌داری در آسیا است. پس از هند و کره شمالی، چین با ۳۹/۳ میلیون، پاکستان با ۱۳/۲ میلیون، بنگلادش با ۵۲/۱ میلیون و ازبکستان با ۲۳/۱ میلیون نفر، بیشترین برده‌داری را در میان کشورهای آسیایی شاهد هستند.

آمارها حاکی از این است که ۴۵۸ میلیون نفر در جهان به اشکال مختلف به عنوان برده به کار گرفته شده‌اند. به گفته سازمان Walk Free بیش از نیمی از این رقم (۵۸ درصد)، از ساکنان فقط پنج کشور جهان هستند. این گزارش که در تحقیق از ۱۶۷ کشور و گفت‌وگو با ۴۲ هزار نفر تهیه شده، آمار برده‌داری را به طرز نگران‌کننده‌ای رو

به افزایش توصیف کرده به طوری که در مقایسه با آمارهای سال ۲۰۱۴برده‌داری در جهان ۲۸ درصد افزایش یافته است. بین ۲۳ کشوری که شاهد بیشترین برده‌داری هستند، نام شش کشور اسلامی نیز وجود دارد. قطر، سودان، عراق، یمن، سوریه و لیبی، کشورهای اسلامی هستند که در آن‌ها برده‌داری به روش‌های مختلف وجود داشته و دولت‌ها واکنش مناسبی نسبت به گسترش این پدیده ندارند. بیشتر این کشورها، سال‌هاست که شاهد جنگ و تنش‌های تند داخلی و ضعف حکومت مرکزی هستند و همین امر باعث گسترش روزافزون برده‌داری در کشورهای منطقه است. آخرین آمارهایی که در سال ۲۰۱۶ منتشر شده، حاکی از این است که تعداد کلی افرادی که در خاورمیانه و شمال آفریقا به بردگی گرفته شده‌اند، ۲ میلیون و ۹۳۶ هزار نفر برابر با ۴/۶ درصد جمعیت منطقه است. قطر بیشترین آمار برده‌داری را میان کشورهای منطقه داراست که این آمار بالا به علت بیگاری کشیدن از کارگران خارجی و نگهداری آن‌ها توسط کارفرماها در شرایط غیر انسانی ثبت شده است.

موضوعات مؤثر در افزایش آمار برده‌داری در خاورمیانه

داعش

جنگ در سوریه، یمن، عراق و فلسطین و هم‌چنین حضور داعش در بخش‌هایی از خاک عراق و سوریه باعث شده تا تعداد زنان و کودکانی که به روش‌های مختلف مورد سوء استفاده قرار می‌گیرند، افزایش یابد. گروه‌های مختلف شبه نظامی مانند داعش، کودکان را به بردگی گرفته، به آنها از سنین کم آموزش نظامی داده و از آن‌ها در انفجارهای انتحاری استفاده می‌کنند.

در پدیده‌ای که ده‌ها سال بود در جهان به شکل علنی دیده نشده بود، داعش بسیاری از زنان اقلیت‌های دینی مانند ایزدی‌ها در عراق را به بردگی گرفت. داعش پس از به اسارت گرفتن نزدیک به سه هزار زن ایزدی، با برپا کردن بازار خرید و فروش برده، آن‌ها را برای سوء استفاده‌های جنسی و کار اجباری به مزایده گذاشت. برخی دیگر نیز به اسارت گرفته شده و داعش از خانواده‌های آن‌ها خواست تا در ازای آزادی آن‌ها، برای هر کدام ۴۰ هزار دلار پرداخت کنند.

ازدواج کودکان

ازدواج با کودکان که از انواع برده‌داری نوین محسوب می‌شود، هنوز هم در بسیاری کشورهای منطقه مثل مصر، لبنان، اردن و مراکش وجود دارد. پدیده دیگری که آمار رو به افزایش سالیانه نشان می‌دهد، ازدواج توریستی است؛ به

حقوق ما
مارس ۲۰۱۷/ فروردین ۱۳۹۶
۲۲

طوری که مردان زیادی از کشورهای عربی خلیج فارس به شکل توریستی به لبنان، مراکش و مصر سفر کرده و به خانواده‌ای فقیر پول می‌دهند تا در ازای آن با دختر زیر سن قانونی آن‌ها به شکل موقت ازدواج کنند. گزارش سازمان استرالیایی حاکی از این است که سن برخی از کودکانی که بدین ترتیب در مصر به ازدواج موقت درآمده‌اند، تنها ۱۱ سال بوده. گزارش‌های منتشر شده در مراکش نشان می‌دهد که فقط در سال ۲۰۱۴ نزدیک به صد هزار دختر خردسال ازدواج کرده‌اند.

علاوه بر این، شرایط جنگی در منطقه نیز عامل مؤثری در افزایش ازدواج کودکان است. در کشورهایی مثل ترکیه، اردن و لبنان که پذیرای آوارگان سوری و عراقی زیادی هستند، خانواده‌ها به دلیل فقر و آوارگی کودکان خود را در ازای پول به ازدواج مردان بالغ در می‌آورند.

کارگران آسیایی در کشورهای خلیج فارس

کارگران مهاجر از شرق آسیا به شکل کلی و کارگران آفریقایی به شکل خاص در کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس شرایطی شبیه به بردگی دارند. این کارگران که معمولاً با وعده کاری موقت با درآمد زیاد به کشورهایی مثل قطر می‌روند، در مقصد با کارفرمایی مواجه می‌شوند که مدارک آن‌ها را ضبط کرده و عملاً آن‌ها را به بردگی می‌گیرد. گزارش‌های سازمان‌های حقوق بشری مختلف حاکی از این است که کارگران در این کشورها از ابتدایی‌ترین حقوق محروم هستند و در شرایط طاقت‌فرسا با حقوق اندک مجبور به کار هستند. آمار فراوانی در زمینه تجاوز کارفرماها به کارگران زن از سریلانکا، بنگلادش، کنیا، اندونزی، پاکستان و هند گزارش شده است.

پرونده بردگی کارگران خارجی در قطر تا اندازه‌ای جنجالی شد که کشورهای اروپایی و در راس آن‌ها بریتانیا ماه‌ها تلاش کردند تا میزبانی جام جهانی فوتبال که قرار است سال ۲۰۲۲ در قطر برگزار شود را لغو کنند. قطر متهم شده که کارگران خارجی را برای بنای ورزشگاه‌های پیشرفته فوتبال در شرایطی شبیه بردگی به کار گرفته، به طوری که بسیاری از این کارگران زیر فشار کار، جان خود را از دست داده‌اند.

امری که باعث می‌شود شرکت‌های تجاری و آژانس‌های فعال در جذب کارگران به کار خود در استثمار کارگران ادامه دهند، قوانین بسیار سخت کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس در مورد مهاجرت و اجازه اقامت است. در عین حال، کارگران نیز به دلیل شرایط بسیار سختی که در کشورهای خود دارند، اکثراً ترجیح می‌دهند به کار در

۲۳

مارس ۲۰۱۷/ فروردین ۱۳۹۶

همان شرایط دشوار ادامه دهند؛ زیرا در غیر این صورت با خطر اخراج از کشور مواجه می‌شوند.

آوارگان و جنگ‌زدگان

سیل آوارگان و جنگ‌زدگان عراقی از سال ۲۰۰۳ تاکنون روانه دیگر کشورهای منطقه شده است. از سال ۲۰۱۱ آوارگان سوری نیز به عراقی‌ها اضافه شدند. این آوارگان به دلیل شرایط آسیب‌پذیری که دارند در کشورهای میزبان تن به هر کاری می‌دهند. با این‌که آوارگان سوری که بزرگ‌ترین مهاجرت جهان از جنگ جهانی دوم به بعد را شکل داده‌اند ترجیح می‌دهند روانه اروپا شوند ولی آمار نشان می‌دهد که ۹۰ درصد آن‌ها در کشورهای هم‌جوار سوریه هستند. در این مدت ۱۴۲ هزار کودک سوری به دنیا آمده‌اند، بدون این‌که در هیچ کدام از کشورهای میزبان ثبت شده یا مدارک شناسایی برای آن‌ها صادر شده باشد. اکنون نزدیک به ۷۵ هزار کودک سوری در لبنان وجود دارند که مدرسه نمی‌روند و بسیاری از آن‌ها برای گدایی و کار توسط کارفرماها یا افراد سودجو به بردگی گرفته شده‌اند.

آمار برده‌ها در کشورهای منطقه

عربستان

بر اساس آمار سازمان Walk Free در عربستان ۸۴ هزار نفر برده وجود دارد که این رقم ۲۹/۰ درصد جمعیت عربستان را تشکیل می‌دهد. در سال ۲۰۱۱ ویکی‌لیکس نامه محرمانه سفارت آمریکا در نواکیشوط، پایتخت موریتانی را منتشر کرد که حاکی از توافقی میان دولت‌های موریتانی و عربستان بود. بر اساس این توافق، دولت موریتانی نوعی از بردگی نوین را به رسمیت شناخته و بدین ترتیب دختران زیادی از این کشور به شکل برده‌های جنسی راهی خانه ثروتمندان عربستان می‌شوند.

بر اساس این سند، دلال‌ها به سراغ خانواده‌های فقیر موریتانی می‌روند و دختران ۲ تا ۱۵ ساله آن‌ها را در ازای مبلغ ۲۰ هزار دلار و وعده کار و درآمد زیاد به عربستان می‌برند تا به عنوان برده‌های جنسی مورد سوء استفاده قرار گیرند.

امارات

۹۸۸۰۰ نفر در امارات متحده عربی به بردگی مشغول هستند. آمارهای دولتی این کشور نشان می‌دهد که ۷ میلیون خارجی نیز در امارات حضور دارند که بیشتر آن‌ها از جنوب و جنوب شرق آسیا مهاجرت کرده‌اند. این افراد برای ورود به امارات و دریافت مجوز کار باید ضامن معرفی کنند.

ضامن معمولاً فردی است که مدارک این کارگران را ضبط کرده و عملاً آن‌ها را به استثمار در می‌آورد.

یمن

۱۱۰ هزار نفر در یمن نه در شرایط بردگی نوین، بلکه با غل و زنجیر به بردگی به شکل سنتی و قدیمی آن مشغول هستند. گزارش سالیانه وزارت خارجه آمریکا در سال ۲۰۱۴ یمن را جزو بدترین کشورهای جهان در زمینه قاچاق اعضای بدن معرفی کرد.

موریتانی

موریتانی در شاخص جهانی بردگی رتبه اول را دارد. در این کشور ۱۶۰ هزار نفر در شرایط بردگی به سر می‌برند که این رقم برابر با ۴ درصد کل جمعیت موریتانی است. گزارش‌های دیگری نیز منتشر شده که تعداد برده‌ها در این کشور را بین ۱۰ تا ۲۰ درصد جمعیت می‌داند.

سوریه

سوریه رتبه نهم شاخص جهانی بردگی را با ۲۶۰ هزار نفر یا ۱۳/۱ درصد جمعیت در اختیار دارد. جنگ داخلی و استفاده از کودکان در جنگ و عملیات انتحاری و هم‌چنین بردگی جنسی از رایج‌ترین نمونه‌ها در سوریه محسوب می‌شود. نزدیک به دو میلیون آواره سوری در ترکیه، اردن و لبنان حضور دارند که مورد سوء استفاده قاچاق‌چیان و کارفرماها قرار گرفته‌اند.

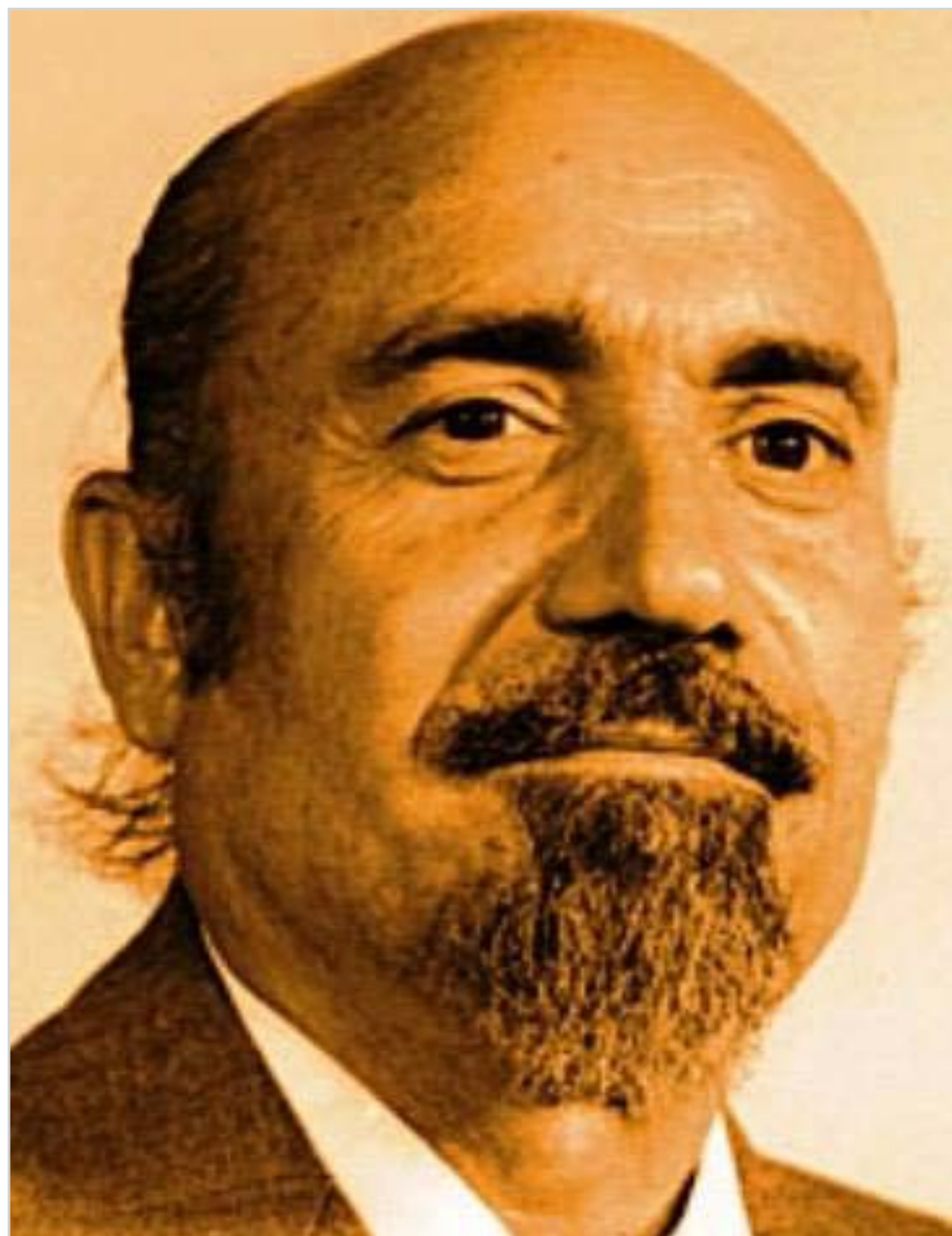
عراق

به گزارش سازمان Walk Free نزدیک به ۳۵۰ هزار نفر در عراق به بردگی مشغول هستند. سازمان استرالیایی تأکید کرده که این کشور که رتبه ۱۳ جهانی را در شاخص بردگی دارد، همکاری کافی و اقدام لازم را برای رفع این موضوع ندارد.

مصر

۳۹۳ هزار نفر در مصر برده نوین محسوب می‌شوند. مصر در زمینه قاچاق اعضای بدن نیز رتبه اول را میان کشورهای منطقه دارا است. مصر هم‌چنین بزرگ‌ترین گذرگاه قاچاق برده به شمار می‌رود به طوری که قاچاق‌چیان، برده‌ها را از موریتانی، اریتره، سودان، اتیوپی و ساحل عاج به کشورهای خلیج فارس، اسرائیل، ازبکستان و مولداوی و اوکراین برده و برای رسیدن به مقصد از مصر عبور می‌کنند.

«بر گورهای بی‌شماری انسان‌های بی‌شمار»

محسن عمادی / مترجم

به راه می‌افتیم یارِ من
وقتی بازگردم و
نظر کنم در آفتابی
که از ما دریغ شده‌است،
پوشیده به صلح
با لیخندی کز میوه‌ها و گل‌ها بر چهره نهاده‌ایم
در آغوش هم
بر جاده‌ها: این مارهای به هم تنیده
کوه به کوه تا ستارگان
و رویاهایی که هنوز می‌درخشند،

می‌رویم
آوازخوانِ ترانه‌هایی
که هر دو می‌دانیم و نمی‌دانیم.
به راه می‌افتیم یارِ من
وقتی بازگردم و
در آفتابی نظر کنم
که از ما دریغ شده‌است،
لختی گریه می‌کنیم
بر گورهای بی‌شماری انسان‌های بی‌شمار
که رفته‌اند
بی‌تدفین و شب‌زنده‌داری
نومید از آفتابی کز ما دریغ کرده‌اند.

می‌رویم ای یار
به آن‌ها می‌گوییم
که بازگشته‌ام، که بازگشته‌ایم
چرا که همدگر را دوست می‌داریم
چراکه آن گورهای بی‌شماری انسان‌های بی‌شمار را
دوست می‌داریم.

وقتی برگردم و
در آفتابی نظر کنم
که پرچم‌های دروغین از من دریغ کرده‌اند

به راه می‌افتیم عشقِ من،
- آزادی را خرمن می‌کنیم -
می‌رویم
ذرت و رنگ گرد می‌آوریم،
به مردگان،
معاد و گل پیشکش می‌کنیم
به زندگان، استواری حیاطمان را.
می‌رویم یارِ من،
بر آسمان کاغذی رنگین‌کمانی رسم می‌کنیم
تا کودکانمان با آن بازی کنند:

«گاس می‌آد و گاس می‌ره بارون
اگه رضا بده دلش خانوم جون
می‌باره شُر و شُر، رو کشتِ بابا
نمی‌گیره سراغ آفتابو، هیچ وقت خدا.»

می‌رویم ای یار، می‌رویم
وقتی بازگردم
- به میکده‌های ویران -
و تنگِ هم بنا می‌کنیم
حیاتی حاصلخیز را بی‌تردید
در هدیه‌ی آرام خرمن
در آواز پرندگان غریب
در قدم‌های مردانی که باز می‌گردند
هلهله‌کنان زیر باران، بر زمینی نوزاد
در گام‌های مصمم مردمانی استوار
ای یار، ای یار!

سجافِ رنگی تازه، زمین را می‌آراید
بوسه و لیخند، پارچه‌ی زندگی را می‌تنند
در بستر مزارعِ بی‌انتهای کتان
در طبل‌کوبیِ سور و سرور...

می‌رویم ای یار،
می‌رویم!

آنتونیو خسینتو، شاعر و
سیاست‌مدار آنگولایی در سال
۱۹۲۴ به دنیا آمد و در سال
۱۹۹۱ در لیسبون از دنیا رفت.
شاعر مبارزی که در سال ۱۹۵۹
نخستین‌بار به زندان افتاد. در سال
۱۹۶۱، همان‌سالی که نخستین
کتاب شعرش منتشر شد، به یازده
سال حبس در زندان تاررافال
محکوم شد. خسینتو در سال
۱۹۷۲ آزاد شد، به لیسبون رفت
و به عنوان حساب‌دار کارش را
آغاز کرد. در سال ۱۹۷۳ به جنبشِ
مردمی آزادی آنگولا پیوست و
پس از استقلال آنگولا به عنوان
وزیر آموزش و فرهنگ و بعدها با
سمتِ رییس کنسول ملی فرهنگ
به کارش ادامه داد. در سال ۱۹۹۰،
به دلیل پیروی از فعالیتِ سیاسی
کناره‌گیری کرد.

محسن عمادی، شاعر و مترجم
ایرانی مقیم مکزیک، این شعر را به
فارسی برگردانده است.

حقوق ما

ما از عدالت سهمی داریم

دو هفته نامه الکترونیکی تخصصی حقوق بشر

صاحب امتیاز و مدیر مسئول: سازمان حقوق بشر

ایران/ محمود امیری مقدم

سر دبیر این شماره: کامبیز غفوری

تماس با مجله: mail@iranhr.net

